

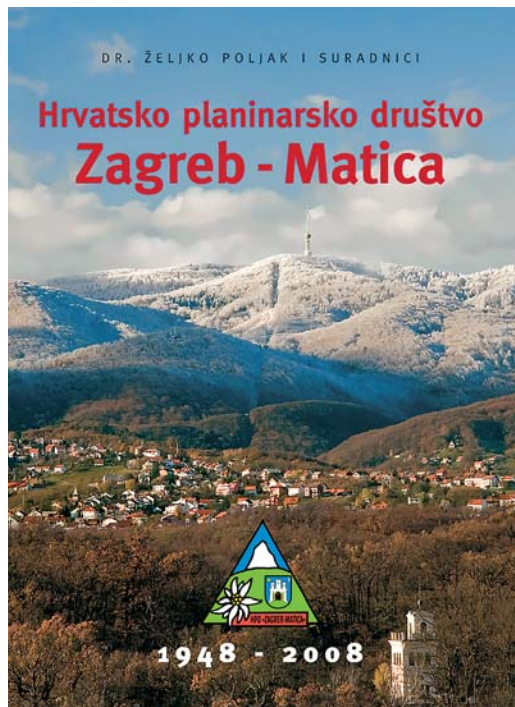
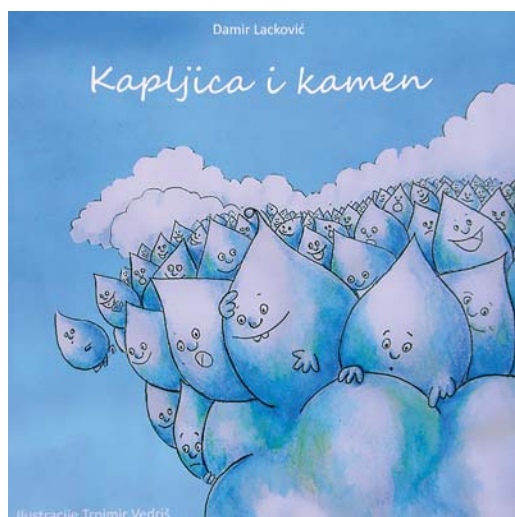
PRIKAZI PUBLIKACIJA

Knjige

Damir Lacković: Kapljica i kamen

Ovu knjižicu izdao je Hrvatski prirodoslovni muzej u Zagrebu početkom 2008. Polutvrđih je korica, sa crtežima u boji, na 36 stranica veličine 20 × 20 cm. Napisao ju je speleolog Damir Lacković, a crteže je narisao Trpimir Vedriš. Obojica su knjižicu posvetili svojoj djeci, ali je knjižica namijenjena i ostaloj djeci. Tekst je jednostavan i vrlo jasan, pisan baš za djecu, a crteži zorno prikazuju ono što je u uvodu napisano: «Ovo je priča o kapljicama vode i kristalićima kalcita koji zajednički stvaraju neobičan krajolik – krš ili kras – iz kamena vapnenca». Tekstom i slikom na jednostavan način objašnjeno je što su: «škrape, kamenice, špilje, jame, stalaktiti, stalagmiti, špiljski biseri, saljevi, špiljske kamenice, špiljski splavovi i još mnogi drugi neobični oblici što su ih napravili kapljica vode i kristalići kalcita u kamenu vapnencu».

Zgodna literatura ne samo za djecu već i za odrasle. Vlado Božić

Željko Poljak i suradnici: Hrvatsko planinarsko društvo »Zagreb-Matica« 1948 - 2008

U Starogradskoj vijećnici na Gornjem gradu 17. prosinca 2008. održana je svečana sjednica HPD-a »Zagreb-Matica« povodom 60. obljetnice osnutka društva. Tom prigodom predstavljena je knjiga Hrvatsko planinarsko društvo »Zagreb - Matica« 1948 – 2008 dr. Željka Poljaka i suradnika.

Svoj prilog knjizi dao je i dipl. ing. Vlado Božić napisavši dio o speleologiji pod nazivom Speleološka sekcija / Speleološki odsjek (str. 62 - 82). Prošlost speleološke sekcije podijeljena je na povezane cjeline: Speleološka djelatnost prije osnivanja Speleološke sekcije, Osnivanje speleo-

loške sekcije, Prijelomna 1950. godina, Rad Speleološke sekcije / Odsjeka od 1950. do 1980. i Pročelnici Speleološke sekcije / Speleološkog odsjeka.

Speleolozi se nalaze i među istaknutim članovima Društva. Njihov doprinos i kratki životopisi nalaze su u dijelu knjige Biografski leksikon istaknutih članova Društva (str. 228 - 251).

Knjiga svojim sadržajem oslikava uloženo vrijeme, trud i ljubav planinara prema ljudima i prirodi.

Damir Lovretić - Fritz

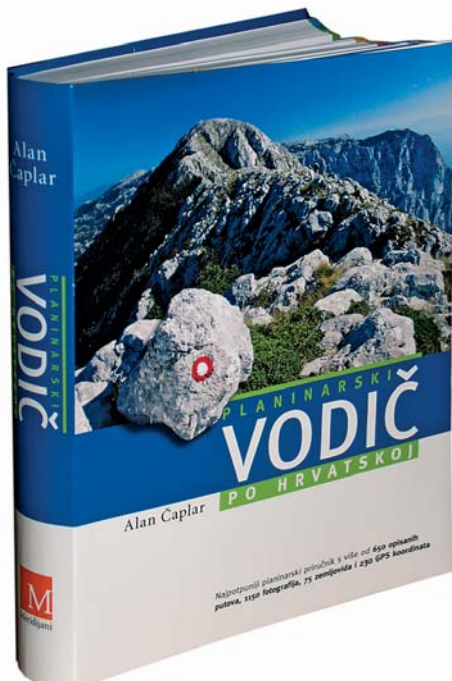
Planinarski vodič po Hrvatskoj Alana Čaplara

Izdavačka kuća *Meridijani* izdala je »Planinarski vodič po Hrvatskoj« Alana Čaplara, člana našeg planinarskog društva »Željezničar«. Vodič je prilično sveobuhvatan priručnik u kom je opisano preko 650 planinarskih putova diljem Hrvatske. U uvodnom dijelu autor se osvrnuo na planinarenje i planinarstvo u Hrvatskoj, gdje je ukratko obradio osnovne pojmove kao što su planinarski putovi i markacije, planinarske obilaznice, te planinarske udruge i informiranje. Spominje se i Planinarska obilaznica *Špiljama Lijepa Naše*. Tu je i vrlo koristan popis planinarskih domova, kuća i skloništa u Hrvatskoj s

osnovnim podacima i kontaktima. U nastavku su opisana prirodna i geografska obilježja Hrvatske, te mogućnosti koje pružaju hrvatske planine. U tom dijelu za nas je zanimljiv kratak osvrt na speleološke mogućnosti s naglaskom na petnaestak turistički uređenih špilja. Na kraju ovog dijela nalazi se lista najviših vrhova Hrvatske. Ostatak, zapravo najveći dio knjige, opisuje putove po planinama grupirane po hrvatskim regijama. Većina njih potkrijepljena je zemljovidima, koji bi u nekim slučajevima mogli biti malo detaljniji. Sadržaj je dosta pregledno obrađen, pa je vrlo lako naći željenu trasu. Knjiga je jako lijepo dizajnirana, a ono čime se ponajviše ističe jesu prekrasne fotografije, kojima je najvećim dijelom autor sam Alan Čaplar. Skoro na svakoj stranici, osim fotografija, sa strane se nalaze podaci o raznim zanimljivostima vezanim uz opisani kraj ili na koje se putem nailazi. Među njima spominje se preko 40 špilja i jama, većinom turistički uređenih ili lako prohodnih, ali i značajnih speleoloških objekata poput Lukine jame ili jame Velebite, počevši od Veternice pa sve do špilja na dalmatinskim otocima.

Listajući ovu knjigu, pogotovo gledajući sve te fotografije, čovjek stvarno ostane osupnut ljepotom hrvatskih krajolika i bogatstvom njene prirode te odmah dobije volju da stavi ruksak na leđa i krene na neki izlet.

Tina Bosner

Željko Poljak i Alan Čaplar: Antologija »Hrvatskog planinara« 1898 - 2008

Povodom 100. godišta i 110. obljetnice izlaska prvog broja »Hrvatskog planinara« Hrvatski planinarski savez odlučio je izdati »Antologiju Hrvatskog planinara 1898.-2008.«. Časopis je značajan za razvoj planinarstva u našoj zemlji, ali i ostalih aktivnosti vezanih uz planinarstvo. Časopis od samih početaka, osim priloge putopisnih karaktera, objavljuje ekspedicijske izvještaje i stručne članke vezane i uz speleologiju. Čak i prvi broj iz 1898. godine spominje špilje. U uvodnom dijelu je 8 članaka u kojima se opisuje povijest i značenje tog časopisa, naročito za dugogodišnjeg urednika (42 god.) Željka Poljaka, zatim i velik pothvat Darka Grundlera kojim je napravio računalnu bibliografiju »Hrvatskog planinara«. Za nas speleologije važna su dva članka, a to je biografija prvog

urednika »Hrvatskog planinara« Dragutina Hirca, koji je u sklopu svojih istraživanja prirode istraživao i špilje, i drugi Vlade Božića »110 godina speleologije u Hrvatskom planinaru«. Taj prilog sadrži pregled speleoloških članaka, autora i fotografija koji se pojavljuju tijekom cijele povijesti časopisa. Drugi dio knjige posvećen je izboru najznačajnijih članaka iz svoje stoljetne tradicije koji, osim nama zanimljive tematike, imaju i određenu književnu vrijednost. Od 30 članaka, što se speleologije tiče, izdvojila bih tri. Iz lipnja 1930. uvršten je lijep opis otkrivanja jame Varnjače Ante Premužića, pod naslovom »Silaz u jamu Varnjaču«, u kojem do izražaja dolaze sve ljepote ali i opasnosti Velebita. Godine 1950. u članku »400 stuba u Medvednici« Vladimir Horvat opisuje izgradnju svojih stuba i tri špiljice na koje nailazi prilikom izgradnje, dok 1994. godine Ana Sutlović u »Paralelnom svijetu« daje svoje viđenje i razmišljanja pri izlazu iz naše najdublje jame – Lukine jame.

Na kraju još samo da »Hrvatskom planinaru« poželimo sretan jubilarni rođendan i, kako se ono kaže, »još jedanput toliko«.

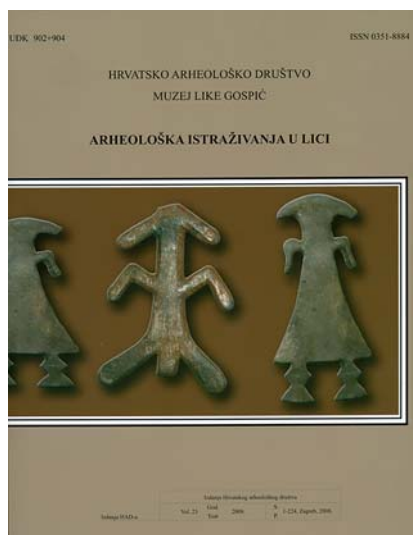
Tina Bosner

»Arheološka istraživanja u Lici«

Hrvatsko arheološko društvo i Muzej Like u Gospiću objavili su 2008. Zbornik radova znanstvenog skupa održanog 16.-19. listopada 2007. u Gospiću pod nazivom »Arheološka

istraživanja u Lici« i »Arheologija pećina i krša«. U ovom su zborniku objavljeni radovi samo prvog dijela skupa, tj. »Arheološka istraživanja u Lici«, i to na 224 stranice. Urednik zbornika je arheologinja Tanja Kolak, kustos Muzeja Like u Gospiću. Od ukupno 17 radova objavljenih u Zborniku četiri se odnose na arheološko istraživanje u špiljama.

U članku Martine Dubolnić iz Zadra pod naslovom »Veliki Vaganac u prometnoj povezanosti primorske padine južnog Velebita i Like u prapovijesti« opisani su rezultati arheoloških istraživanja nekoliko gradina i humaka, ali i istraživanja u Vaganačkoj špilji, špilji na Vidakovoj kosi, Turskoj peći, špilji Jatare, polušpilji Samograd, špilji podno Samograda i špilji u Zubu Buljme. Tatjana Trbojević Vukičević i Krešimir Babić u članku »Nalazi kostiju špiljskog medvjeda (*Ursus spelaeus*) iz Cerovačkih pećina« opisali su rezultate proučavanja kostiju špiljskog medvjeda i drugih kostiju koje su skupili razni istraživači kroz dulji niz godina, a obrađeni su u Zavodu za anatomiju, histologiju i embriologiju Veterinarskog fakulteta u Zagrebu. Jasmina Osterman iz Zagreba u članku »Špilja Jankuša – prilog poznavanju brončanodobnih lokaliteta Like« prikazala je rezultate istraživanja ove špilje blizu Gospića u kojoj su nađeni predmeti iz srednjeg i kasnog brončanog doba te starijeg željeznog doba. Jasmina Osterman i Krešo Raguz iz Karlovca u članku »Istraživanje špilja u kanjonu Jadove« obradili su nalaze iz dvije špilje, po-

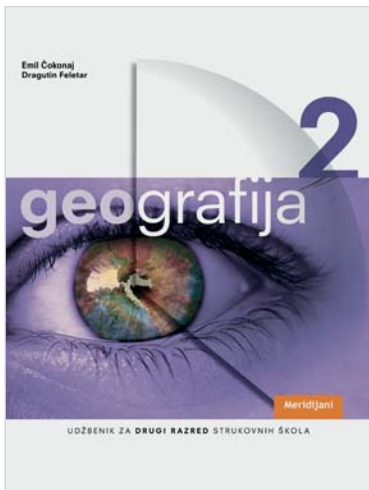

kraj kojih sada prolazi auto-cesta Zagreb – Split, u kojima su pronašli ljudskih i životinjskih kostiju iz kasnog brončanog doba.

Zbornik drugog dijela skupa »Arheologija pećina i krša« tek je u pripremi. Vlado Božić

Emil Čokonaj i Dragutin Feletar: Geografija 2

Knjiga je namijenjena drugom razredu srednjih strukovnih škola, a svjetlo dana ugledala je u izdanju Meridijana, u siječnju 2008. Ima 115 stranica. U poglavlju Prirodna obilježja Hrvatske uz tekst su objavljene i fotografije Cerovačke Donje špilje (Nenad Buzjak) i Lukine jame (Zoran Gregurić), a u poglavlju Vode na kopnu slika Đulinog ponora (Vlado Božić). Vlado Božić

Ivan Dujmović: Fizičko-geografske značajke Samoborskog gorja i Plješivičkog progorja

U Samoboru je, u izdanju Meridijana, 2007. izašla knjiga dr. Ivana Dujmovića pod gornjim naslovom, tiskana na 284 stranice. U poglavlju Endokrški reljefni oblici obrađene su špilje, jame i ponori, od kojih posebno Grgosova špilja, Vilinske jame, Šnajderova luknja, špilja Podzvir, Špilja u Mišićevu vrtu i špilja Draga, a također su spomenute i polušpilje. Autor se služio objavljenom literaturom o speleološkim objektima (S. Marjanac, J. Posarić, N. Buzjak). Naveo je 31 speleološki objekt te ih unio u priloženu Geomorfološku kartu Samoborskog gorja i Plješivičkog progorja. Vlado Božić

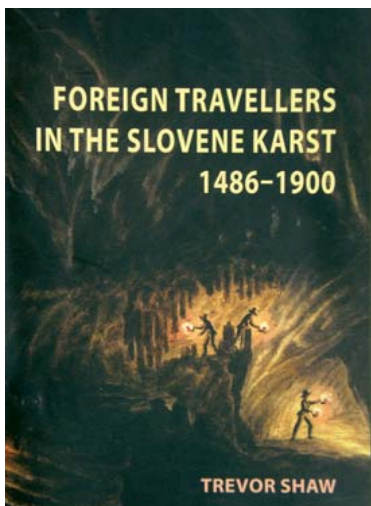

Trevor Shaw: Foreign Travellers in the Slovene Karst 1486. – 1900. Ljubljana, 2008.

Ovo zamašno djelo od 338 stranica A-4 formata napisao je engleski znanstvenik Trevor Shaw, po profesiji inženjer (radio je u Kraljevskoj mornarici 38 godina), ali ujedno i speleolog. Proučavajući godinama povijest speleologije u svijetu stekao je 1976. u Leicesteru doktorsku titulu iz speleologije s temom iz povijesti speleologije od prvih početaka do 1900. godine. Tu je doktorsku disertaciju dopunio i objavio (u dva izdanja) pod naslovom Cave Science. Od 1992. stalni je suradnik Inštituta za raziskivanje kraša SANU u Postojni, a od 1998. ima i slovensko državljanstvo.

U knjizi je navedeno 138 stranih posjetitelja slovenskih špilja u razdoblju od 1486. do 1900. godine, koji su, što je vrlo važno, pisali o svojim posjetima. Među tim posjetiteljima bio je i jedan Hrvat – književnik Antun Nemčić (1816.-1849.) iz Križevaca. On je u društvu više Zagrepčana 27. ožujka 1843. posjetio Postojnsku špilju. U svojoj knjizi Putopisnice (Zagreb, 1845.) napisao je o špilji više stranica (str. 466-473). Taj se tekst može naći i u izdanju iz 1942. (knjiga 2, str. 148-152).

Te je podatke Trevor Shaw našao u referatu speleologa dr. Srečka Božičevića, koji je 1988. na Međunarodnom simpoziju povodom 170 godina Postojnske špilje u Postojni održao referat pod naslovom »Postojnska špilja u hrva-

tskoj putopisnoj literaturi«. Referat je objavljen na engleskom jeziku u Zborniku radova simpozija (Postojna 1989., str. 20-23). Nažalost, na taj tekst tada u Hrvatskoj nitko nije obratio pažnju, jer je objavljen u Sloveniji i pisan engleskim jezikom. Osim toga tada su i Slovenija i Hrvatska bile u istoj državi – Jugoslaviji, kao i u doba Nemčićevog posjeta špilji – u Austrogarskoj monarhiji. Taj je tekst postao zanimljiv otkada su Slovenija i Hrvatska samostalne države pa se Postojnska špilja, gledajući iz Hrvatske, nalazi u inozemstvu.

Osobitost je Nemčićevog teksta u tome što je to jedan o najstarijih hrvatskih tekstova pisan o špiljama. Sjetimo se, prije njega samo je 6 hrvatskih autora pisalo o špiljama: pjesnik Petar Zoranić 1536. (na starohrvatskom), filozof Nikola Gučetić 1584. (na latinskom), svećenik Mavro Orbini 1602. (na latinskom), student medicine Ivan Lovrić 1776. (na talijanskom) i svećenik Stjepan Mlinarić 1842. (na hrvatskom). Međutim, Antun Nemčić je bio prvi Hrvat koji je hrvatskim jezikom opisao jednu špilju koja se ne nalazi u Hrvatskoj. Prije njega je Nikola Gučetić samo spomenuo špilju Vjetrenicu u Hercegovini, ali je nije opisao jer se pretpostavlja da u njoj i nije bio. Opis Postojnske špilje iz 1845. prvi je, ili najstariji, opis jedne strane špilje, koji je napisao jedan Hrvat – Antun Nemčić.

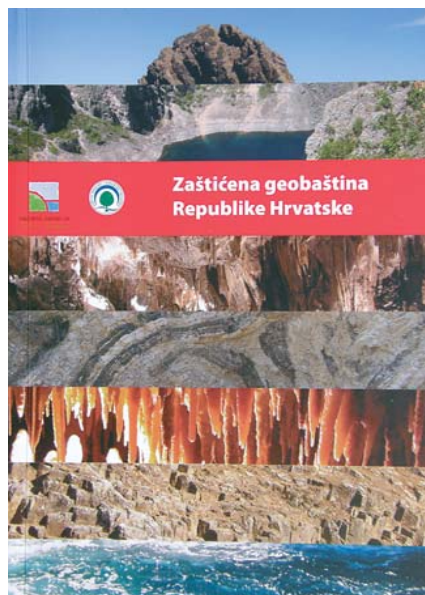
Zahvaljujući ovoj knjizi Trevora Shawa, koji se koristio tekstom dr. Srečka Božičevića, dopunjeni su podaci o povijesti naše speleologije.

Vlado Božić

Zaštićena geobaština Republike Hrvatske

Pod ovim je naslovom Državni zavod za zaštitu prirode 2008. godine u Zagrebu izdao knjigu polutvrdih korica na 80 stranica, čiji su autori Gordana Zwicker, Irina Žegar-Pleše i Irina Zupan.

Nakon uvoda koji govori općenito o zaštiti geološke baštine (s dijagramima i kartom), slijedi iscrpan opis s osnovnim podacima svakog zaštićenog geološkog objekta, među kojima ima mnogo speleoloških. Oni se spominju u sljedećim poglavljima: Posebni rezervati (Vražji prolaz i Zeleni vir); Spomenik prirode, paleontološki (polupećina Hušnjakovo, Vindija pećina, Grapčeva pećina i Mačkova (Velika) pećina); Spomenik prirode, geomorfološki (tu je nabrojeno 29 špilja i jama: Modra špilja, Lovkarka špilja, Cerovačke pećine, Vrlovka špilja, Močiljska špilja, Šipun špilja, Vranjačka pećina, Golubnjača pećina, Šupljara pećina, Crna pećina, Crveno jezero, Amidžina pećina, Medina pećina, Samogradska pećina, Rača pećina, Vela špilja, Medvidina pećina, Špilja na otoku Ravniku, Gotovž ponor, Ledenica pećina, Ostrovića pećina, Pčelinja pećina, Petrićeva pećina, Otruševečka (Grgosova) špilja, Veternica pećina, Zametska pećina, Gromačka špilja, Modrić pećina, Markova jama, jama Baredine i Špilja u kamenolomu Toujnj); Spomenik prirode, hidrološki (izvor Kupe, vrelo Une, vrelo

rijeke Cetine, vrelo rijeke Gacke) i Park prirode Papuk – geopark.

Na kraju knjige tablično su popisani svi zaštićeni objekti, prikazana su geološka razdoblja, objavljen je Pojmovnik te popis korištene literature i internetskih stranica. Svi su objekti ilustrirani lijepim slikama u boji. Njihovi su autori poznati speleolozi: Juraj Posarić, Branko Jalžić, Boris Krstinić, Antun Markić, Roman Ozimec, Mladen Garašić i Darko Bakšić.

Kao što je vidljivo, iako je knjiga nova, popis zaštićenih speleoloških objekata je star, bez naznake da ga treba mijenjati, tj. neke izbaciti (ili ih stvarno zaštititi), a neke, novo otkrivene, staviti na popis. Također, tu su pomiješani pojmovi: spilja, špilja i pećina. Ipak, ovo je korisna publikacija svim speleolozima. Vlado Božić

Popularno znanstvena monografija »Krš bez granica«

U lipnju 2005. održana je u organizaciji Zbora za okoliš Hrvatskog novinarskog društva radionica za novinare o Dinarskom kršu. Predavači su bili hidrolog Ognjen Bonacci, geolog Tihomir Marjanac, geomorfolog Dražen Perica, biolog Snježana Vujčić-Karlo i novinar Ivo Lučić. Oni su sadržaj svojih predavanja naknadno pretočili u znanstveno popularne tekstove objavljene u monografiji »Krš bez granica«. Tako je od želje da se novinarima približi i otkrije ljepota naizgled jednostavnog i pustog krša nastala knjiga namijenjena mnogo široj publici.

Urednici monografije su Tanja Brmbota-Devčić i Ivo Lučić, a izdavači Zbor novinara za okoliš HND-a iz Zagreba, Centar za karstologiju ANUBiH iz Sarajeva te Centar za krš i priobalje Sveučilišta u Zadru. Knjiga je izdana u svibnju 2008. u Zagrebu i Sarajevu, u ukupnoj nakladi od 1000 primjeraka. Tiskana je na kvalitetnom papiru i bogato ilustrirana: na 160 stranica formata 21 × 21 centimetara nalazi se mnoštvo fotografija i drugih ilustracija. U prilogu na kraju knjige navedeni su autori fotografija.

Već spomenuti autori obradili su temu krša svaki sa svog aspekta, pa su tako nastala poglavlja:

- Ivo Lučić: Dinarski krš bez granica
- Tihomir Marjanac: U zemlji topivih stijena
- Dražen Perica: Krajolici u mijenama
- Ognjen Bonacci: Darovi i opomene donjih voda
- Snježana Vujčić-Karlo: Skriveno mnoštvo endema

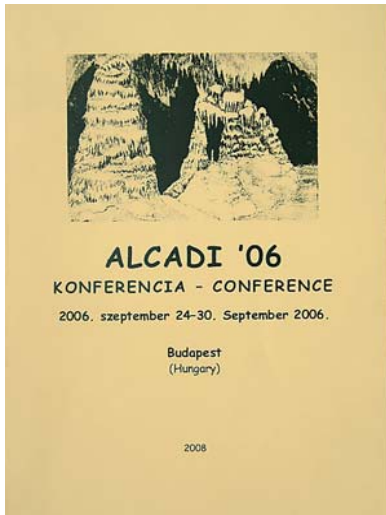
Želja je urednika da ova knjiga pridone-se poznavanju Dinarskog krša i razumijevanju njegove cjelovitosti koja se često gubi iz vida. Nemam namjeru pisati što je krš. Ako ne znate, pročitajte knjigu pa ćete saznati. Ako znate, pročitajte knjigu, saznat ćete mnogo više. Priča o kršu je priča o prirodnim ljepotama i njihovoj zaštiti, vodi, podzemlju, nastanku špilja i o njihovim stanovnicima. Mea Bombardelli

ALCADI '06, Conference 24 - 30 September 2006, Budapest

Vlado Božić: The Hungarian Plan for the Use of Biserujka Cave on the Island Krk (Croatia) from 1910., p.7-12, Budapest (Hungary)

Vlado Božić se ponovno bavi poviješću speleologije pa ovaj put, na engleskom jeziku, daje pregled događanja vezanih uz špilju Biserujku na otoku Krku, od njenog prvog spominjanja 1834. godine pa do danas. Povod za pisanje njegovog članka bilo je nedavno otkriće mađarskog plakata iz 1909. ili 1910. kojim se propagira mađarski projekt izgradnje turističkog naselja oko špilje.

Davne 1834. godine navodno je jedan krijumčar sakrio svoje blago u špilji Biserujki, a glasine o tome povećale su popularnost špilje. Nažalost, lokalno je stanovništvo smatralo da su sige i ostali špiljski ukrasi drago kamenje pa su je stoga prilično opustošili. U to doba prvi se

put dogodilo da je netko zaista i kažnjen zbog takvog nedjela. U drugoj polovini 19. stoljeća špilju su posjetili i opisali domaći i strani posjetitelji. Početkom 20. stoljeća na Krku je osnovano mađarsko društvo JAMA, čiji su članovi došli na pomisao da oko špilje rasprodaju parcele za turističko naselje. Izradili su plakat s prikazom parcela koje se mogu kupiti. Projekt je neslavno propao nakon velikih antimadžarskih demonstracija 1911. u Crikvenici, kao rezultat nesporazuma ili planirane prevare. Naime, zemljište je pripadalo lokalnom stanovništvu i društvo JAMA ga nije imalo pravo prodavati.

U kratkom razdoblju od tada pa do Prvog svjetskog rata sagrađena je iznad ulaza u špilju mala kamena kuća, a kroz špilju je uređena turistička staza i uvedena električna rasvjeta. Špilja

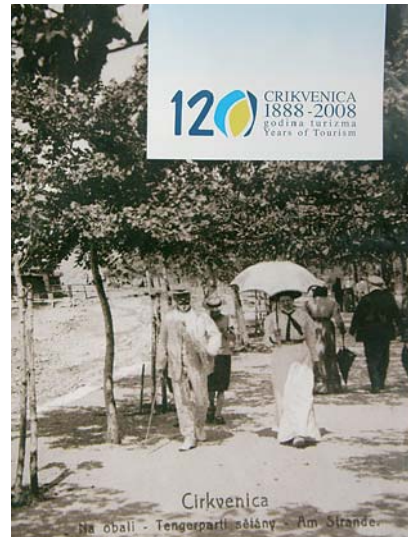
je zbog ratova bila zapuštena do 1969., kada je obnovljena pa uskoro opet zapuštena. Ponovno je obnovljena 1997. od kada se stalno koristi u turističke svrhe.

U zborniku simpozija objavljeno je još 14 referata, opis stručnih ekurzija u termalne špilje u Budimpešti i nekoliko velikih špilja u Rumunjskoj (u gorju Erdelj), kao i popis sudionika.

Nela Bosner

Grupa autora: Crikvenica 1888-2008. – 120 godina turizma

- ERNEST MARINKOVIĆ: Vrtare male – zoološki vrt kostura raznih životinja. Str. 24, Crikvenica, 2008.

Periodne publikacije

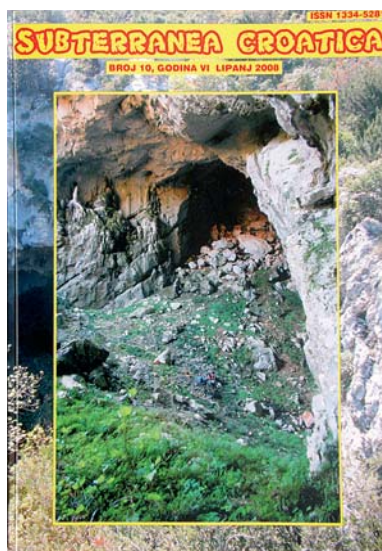
Domaći periodici

Subterranea Croatica, br. 10

U 2008. godini izašao je novi, 10. broj stručnog časopisa za speleologiju »Subterranea croatica« u izdanju speleološkog kluba »Ursus spelaeus« iz Karlovca te suizdavača Državnog zavoda za zaštitu prirode. Mnoštvo potpisanih autora iz različitih speleoloških udruga otkriva raznovrsnost tema, od biospeleologije do hidrogeologije i geologije te arheologije, čime časopis potvrđuje da je bavljeno speleologijom multidisciplinarna djelatnost. Na samom početku predstavljen je članak Roberta Bakovića, Domagoja Plešea, dr. sc. Nenada Buzjaka iz Speleološkog kluba »Samobor« o speleološkoj ekspediciji »Vrldovo 2007«, na kojem je sudjelovalo 30 speleologa iz 5 speleoloških udruga. Autori prikazuju tijek i povijest istraživanja, uz opis značajnijih špilja i jama (špiljski sustav Crvenkuša-Tamnica-Suhi Rumin, Jama u Konjikuši gornjoj, špilja Vrlo Mali Rumin). Na kraju članka predstavljeni su cjelokupni rezultati istraživanja s dodatkom računalno obrađenih speleoloških objekata (Jama u Konjikuši gornjoj, sustav Crvenkuša-Tamnica-Suhi Rumin).

U članku »Bilje ulaznog dijela špilje Pometene golubinke« dr. sc. Suzane Buzjak u sklopu ekspedicije »Vrldovo 2007«, izneseni su rezultati istraživanja ulaznog dijela špilje Pometene golubinke, uz tablicu s popisom zabilježenih biljaka. Ostali članci vezani uz speleološka istraživanja jesu »Jama Velika Mačka (-277 m) na Biokovu« autora Ivana Glavaša iz SU Spelunka, te »Špilje i jame oko Peručkog jezera« autora Gorana Rnjaka iz SO HPD-a Mosor.

U stručnom članku mr. sc. Kazimira Miculića »Špilja Galičnjak na otoku Mljetu« autor, kako navodi, opisuje speleološke, geološke, biospeleološke i arheološke karakteristike nalaza tog objekta. U još jednom zanimljivom stručnom

članku naslova »Koncentracije ekotoksičnih metala (Cd, Pb, Cu iZn) u vodenom stupcu Špilje Živa voda na otoku Hvaru«, s mnoštvom prikaza i tablica, autori dr.sc. Neven Cukrov, mr. sc. Marijana Cukrov, Branko Jalžić te dr. sc. Dario Omanović prezentiraju rezultate svojih istraživanja.

U članku »Zaštita dugonogog šišmiša (Myotis capaccinii) za zaštitu krškog staništa« mr. sc. Daniela Hamidović, osim opisa navedenog šišmiša i provedenih istraživanja, donosi i vijesti o XI simpoziju o istraživanjima šišmiša koji je od 18. do 22. kolovoza 2008. držan u Rumunjskoj. Također nas obavještava da će isti takav kongres biti organiziran u Hrvatskoj (HBSD) u bližoj budućnosti (2014.).

Vrlo zanimljiv članak »Vela spila – arheološko nalazište pored Vela Luke na Korčuli« dipl. arheologa Dinka Radića govori o arheološkom značenju Vele spile, razvoju naseljenosti i morfologiji.

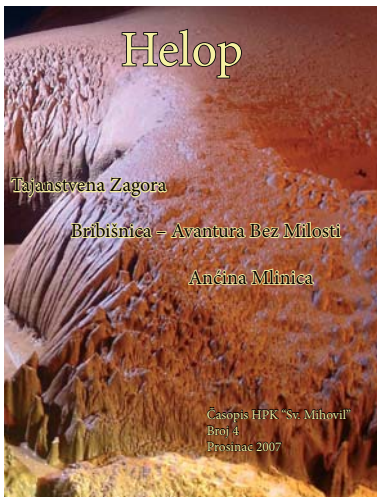

Rubrika »Vijesti« donosi pregled niza značajnih i vrlo aktualnih speleoloških istraživanja: speleološka ekspedicija »Velebita 2008«, jama Treći svijet na području Šverde, špilja Kotluša, pregled nastavka istraživanja na Pelješcu, jama Muda labudova na Crnopcu, ponor Sušik na Drežničkom polju, jama kod Rašpora te jama Nevidna voda 2008. u Bosni i Hercegovini.

U časopisu je također objavljen »Pregled rada Hrvatskog biospeleološkog društva u 2007. godini«. I na samom kraju dodan je uvid u 50 najdubljih i najduljih speleoloških objekata u Hrvatskoj.

Časopis »Subterranea croatica« zaista je tematski vrlo raznolik i zanimljiv pa ga ovim putem preporučam svim speleolozima u Hrvatskoj.

Josip Dadić

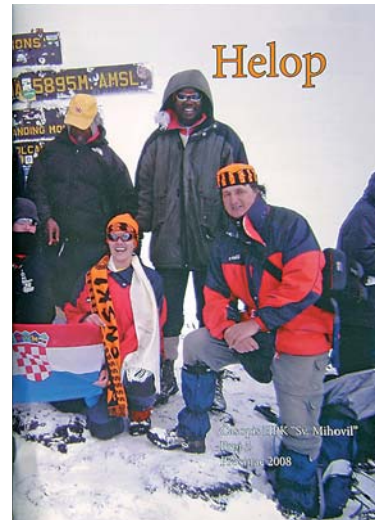
Helop br. 4

Četvrti broj časopisa »Helop« objavljen je u prosincu 2007. Izdavač je HPK »Sv. Mihovil«, a urednici Nataša Gašperov i Josip Aras.

Na pedesetak stranica naći ćemo mnoštvo tekstova o planinarstvu, penjanju, raftingu, HGSS-u i, naravno, o speleologiji. Na početku je pregled aktualnih vijesti, a slijede bogato ilustrirani članci. Najviše tekstova speleološkog sadržaja potpisuje Teo Barišić: »Kita u 2007 (epizoda IV)«, »NP Krka 2007«, »U Punaru u Luci nakon 20 godina«, »5. šibenska speleološka škola«. Tu je i tekst Blanke Lučić »Tajanstvena Zagora«. Ni ostali tekstovi nisu manje zanimljivi – možemo pročitati o aktivnostima šibenske

stanice HGSS-a, o planinarenju na Biokovu, o raftingu na Zrmanji, o Ančinoj mlinici u koritu Čikole kao i najavu pohoda na Kilimanjaro u 2008.

Osim u »papirnatom« obliku, časopis je dostupan i na internet stranicama kluba, na adresi www.sv-mihovil.hr.
Mea Bombardelli

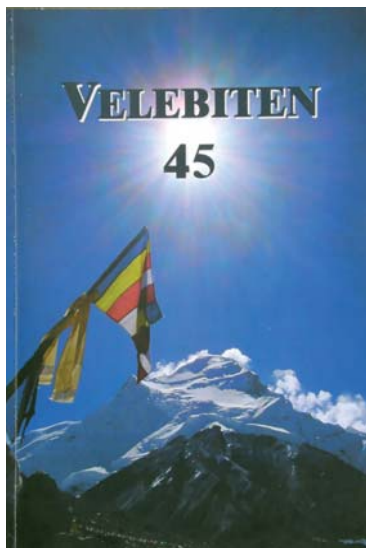

Helop, br. 5

U prosincu 2008. izašao je 5. broj časopisa »Helop« koji izdaje HPK Sv. Mihovil iz Šibenika. Broj je sadržajno vrlo bogat i prepun zanimljivih fotografija. Od speleoloških tema zavrđuje spomenuti pregled »Kronologija istraživanja jame Kite Gačešine« Tea Barišića. Između ostalog obrađene su akcije Gorske službe spašavanja - stanica Šibenik, također autora Tea Barišića. Ilustrativno bogat, sa živopisnim putopisima i osvajanjima planinskih vrhova, ovo izdanje »Helopa« također preporučam svim zaljubljenicima u prirodu.
Josip Dadić

Velebiten, br. 45

Planinarsko društvo Sveučilišta »Velebit« izdalo je 45. broj svoga glasila u studenom 2008., na 87 stranica finog papira s polutvrđim koricama i slikama u boji; sadrži 15 priloga, od čega je 11 speleoloških. Urednik je speleolog Andrej Stroj. Najopsežniji članak napisali su Darko i Ana Bakšić, Dalibor Paar i Jana Bedek pod naslovom »Speleološka ekspedicija »Velebita 2007« u kojem su opisali sve detalje istraživanja u jami

Velebiti (s tlocrtom, profilom i 3D prikazom) i u drugim jamama u okolici. Ivica Ćikušić je opisao tečaj speleoronilačkog spašavanja uz pomoć speleoronilačkih spašavatelja iz Slovenije, održan u nekoliko kraških izvora (npr. u izvoru Kamačniku zaronili su 95 m duboko). Prikaz dosadašnjih i novijih istraživanja jame Munižabe (s novim nacrtom) dao je Darko Bakšić, a Goran Rnjak (SO HPD-a »Mosor«) prikaz istraživanja jamskog sustava Marganuša – Pegula na sjevernoj strani Mosora, u kojem je Ivo Andrić obavio i mjerenja fizikalnih parametara. Darko Bakšić je dao prikaz novijih speleoloških istraživanja (od 2002. do danas) Donje Cerovačke špilje, za koju je Neven Bočić (SD »Karlovac«) izradio novi nacrt (priložen; nova duljina je 2779 m). Zanimljiv prijedlog dao je Dalibor Paar pod naslovom »Speleolozi zaštitnici špilja«, a to je osmišljavanje godišnjih priznanja speleolozima koji se istaknu u zaštiti špilja i drugih kraških pojava. Nalaz oko 120 kg eksploziva u Tatinskoj jami u Gorskom kotaru opisala je Ana Bakšić, a Darko Bakšić zajedničko istraživanje hrvatskih i bosanskih speleologa špilje Krupljanke kod Gornjeg Vakufa u BiH (priložen je i nacrt špilje). Sudjelovanje članova SOV-a i SOŽ-a s austrijskim speleolozima u istraživanju treće po dužini austrijske špilje Dachstein – Mammuthöhle (preko 64 km dužine i 1207 m dubine) za vrijeme novogodišnjih praznika 2007. prikazala je Jasna Vidmar. Osnovne podatke o održanim

speleološkim školama 2006., 2007. i 2008. dali su njihovi voditelji: Tihana Boban, Slaven Boban i Matija Čepelak. Vlado Božić

HRVATSKI PLANINAR

časopis Hrvatskog planinarskog saveza, Kozarčeva 22, 10000 Zagreb,

- DARKO BERLJAK: Hrvatski planinarski savez u 2007. godini – Speleologija. Br. 1, str. 17-18
- ANONIMUS: Najbolji u prošloj godini – Branko Jalžić i suradnici za pripremu knjige Lukina jama-Trojama. Br.1, str.21
- ŽELJKO POLJAK: Speleolog 2006. Br. 1, str. 35
- VLADO BOŽIĆ: 110 godina speleologije u »Hrvatskom planinaru«. Br. 6, str. 36-40
- ANTE PREMUŽIĆ: Silaz u jamu Varnjaču. Br. 6, str. 45, 71-77
- VLADIMIR HORVAT: »400 stuba« u Medvednici. Br. 6, str. 91-96
- ANA SUTLOVIĆ: Paralelni svijet. Br. 6, str. 121
- FARUK ISLAMOVIC: Zaštititi Ponikve. Br. 9, str. 421-423
- IGOR JELINIĆ: Spašavanje iz podzemnog sustava Piaggia Bella. Br. 11, str. 498-503
- ŽELJKO POLJAK: Speleolog 2007. Br. 11, str. 515

LIČKI PLANINAR

glasilo za popularizaciju planinarstva, ekologije, prirodne i kulturne baštine, Budačka 24, 53000 Gospić

- SREČKO BOŽIČEVIĆ: Zaljubljenik u Liku i Velebit (ing. Nikola Turkalj, otkrivač Cerovačkih špilja). Br. 1/2008, str. 8-10

MERIDIJANI

časopis za zemljopis, povijest, ekologiju i putovanja, 10430 Samobor, Obrtnička 17

- DUBRAVKO GRAKALIĆ: Cerovačke špilje. Br. 121, siječanj 2008, str. 82-87
- KRISTIJAN BRKIĆ: Budimpešta – Budimski i peštanski »untergrund«. Br. 122, veljača 2008, str. 65-66
- MARGARETA KULAŠ: Najveće špilje i jame. Br. 122, veljača 2008., str. 103
- SREČKO BOŽIČEVIĆ: Radi istine i točnosti (Osvrt na članak »Cerovačke špilje« iz br. 121). Br. 123, ožujak 2008, str. 8
- ROMAN OZIMEC: Gacka – Zaron u njedra Gacke. Br. 123, ožujak 2008, str. 40-41

- ROMAN OZIMEC: Gacka – Rijeka s nekoliko ponora. Br. 123, ožujak 2008, str. 52-53
- R. O.: Špilja Feštinsko kraljevstvo – nova turistička atrakcija u Istri. Br. 125, svibanj 2008, str. 10
- P.S.: Nagrađeni najbolji maturalni radovi (Krešimir Bajs: »Špilje i jame Hrvatske« - 2. nagrada). Br. 126, lipanj 2008, str. 12
- K.B.: Najstariji uljni crteži (u špiljama Bamiyana iz 5. i 9. st.). Br. 126, lipanj 2008, str. 15
- MARGARETA KULAŠ: Najdublje jezero (Crveno jezero). Br. 126, lipanj 2008, str. 117
- R. O.: Đurovića špilja – podzemni svijet ispod dubrovačke piste. Br. 127, rujan 2008, str. 12
- R.O.: 154 metra ispod površine Kupe. Br. 127, rujan 2008, str. 15
- ROMAN OZIMEC: Biokovo (podzemlje). Br. 127, rujan 2008, str. 63-65
- DAVOR TADIĆ: Altamira – Sikstinska kapela kamenog doba. Br. 127, rujan 2008, str. 76-80
- R.O.: Nove vrste špiljskih kornjaša pipice (Pselaphinae). Br. 128, listopad 2008, str. 17
- DAVOR ROSTUHAR: Put u središte zemlje (izvor Cetine – Glavaš). Br. 129, studeni, str. 18-19

PRIRODA

Hrvatsko prirodoslovno društvo, Frankopanska 1, 10000 Zagreb

- VLASTA SELJANAC: Istinski život s prirodom (biografija S. Božičevića). Br. 2/2008, str. 50-52
- TOMISLAV MARIČIĆ: Genetika neandertalca govori nam o nama samima (špilja Vindija). Br. 5/2008, str. 10-15

EKOLOŠKI GLASNIK

časopis o prirodi, Duga cesta III, odvojak 12, 10412 Donja Lomnica

- VLADO BOŽIĆ: Nove turističke špilje u Hrvatskoj, god. XVI, br. 4, srpanj/kolovoz 2008, str. 65-71
- DRŽISLAV TADIĆ: Staza špilja (u okolini Lokava), god. XVI, br. 5, rujan/listopad 2008, str. 57-64

EURO CITY

putna revija Hrvatskih željeznica Putničkog prijevoza d.o.o., 10000 Zagreb, Mihanovićeva 2

- MLADEN GARAŠIĆ: Crveno i Modro jezero – svjetski poznati krški fenomeni iz Hrvatske. Br. 1/2008, god. XVI, br. 57, str.84-89

- SNJEŽANA MALIĆ-LIMARI: Veternica – Najstariji arheološki lokalitet grada Zagreba. Br. 3/2008, god. XVI, str. 92-94
- DANIJELA HAMIDOVIĆ: Šišmiši u špilji Veternici na Medvednici – njihov opstanak ovisi o nama. Br. 3/2008, god. XVI, str. 96-97
- SNJEŽANA MALIĆ-LIMARI: Srednjovjekovni rudnik Zrinski na Medvednici – svjedočanstvo o teškom životu srednjovjekovnih rudara. Br. 3/2008, god. XVI, str. 100-102
- VLADO BOŽIĆ: Speleološke zanimljivosti Krbavskog polja – podzemna povezanost špilja i vode, Br. 4/2008, god. XVI, str. 98-102

VATROGASNI VJESNIK

glasilo za zaštitu od požara i vatrogastvo, 10000 Zagreb

- SINIŠA JEMBRIH: Speleologija – Speleološki odsjek HPD »Željezničar«. Br. 2, travanj 2008, str. 29-30

HRVATSKA VODOPRIVREDA

mjesečnik Hrvatskih voda, Ulica Grada Vukovara 220, 10000 Zagreb

- MLADEN GARAŠIĆ: Speleološki objekti u kršu. God. XVII, Br. 181, siječanj 2008, str. 59-67
- SREČKO BOŽIČEVIĆ: Rađanje ljepote – vrelo Une. Br. 186-187 (lipanj/srpanj), str. 22-27

NATIONAL GEOGRAPHIC – HRVATSKA

službeno glasilo National Geographic

- HELENA FIELDS: Vampirski dah (šišmiši krvo-pije). Br. 1, siječanj 2008, str. 34
- CHRIS CARROLL: Unutrašnjost ledenjaka. Br. 2, veljača 2008, str. 28
- STEPHEN S. HALL: Posljednji neandertalci: Br. 10, listopad 2008, str. 38-61
- MARTA LOZANČIĆ: Tragom Dedeka Kajbumščaka. Br. 10, listopad 2008, str. 62-69

MIKIĆ

časopis Osnovne škole »Antun Mihanović«, 10010 Zagreb

- UČENICI 4.D UZ POMOĆ SVOJE UČITELJICE SMILJE BARAN: Čovjek koji razmišlja o lijepim stvarima (intervju s dr. Tihomirom Marjancem), br. 8, 2008, str. 12-13
- UČENICI 4.D UZ POMOĆ SVOJE UČITELJICE SMILJE BARAN: Festival znanosti, br. 8, 2008, str. 13

Strani periodici

PLAKAT UNDERGROUNDS AND UNDERWORLDS: CAVES

Zagrebački speleolog Damir Lacković, djelatnik Hrvatskog prirodoslovnog muzeja u Zagrebu, surađuje s prof. Bosiljkom Glumac na paleoklimatskim istraživanjima uzoraka stalagmita iz hrvatskih špilja u sklopu projekta: »Undergrounds and Underworlds«, podprojekta »Evaluation the potential of cave stalagmites from Croatia as archives of past climat changes« na Smith College-u, u gradu Northamptonu (Massachusetts, SAD). Kao suradnik tog Sveučilišta sudjelovao je 22.-23. veljače 2008. na simpoziju pod nazivom »Undergrounds and Underworlds: CAVES«, za koji je Smith Sveučilište izradilo plakat s dvije fotografije iz Hrvatske. Organizator je iskoristio slike Hrvoja Malinara i Vlade Božića iz knjige »Sige« Damira Lackovića iz 2003. i izradio plakat. Lacković je na Sveučilištu, osim sudjelovanja na simpoziju, održao predavanje »Caves and karst of Croatia« uz projekciju fotografija.

Veseli činjenica da je organizator, Sveučilište Smith, izabrao baš ove slike iz Hrvatske, kao najbolje za plakat simpozija u SAD-u.

Vlado Božić

ACTA CARSOLOGICA

Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana, Slovenija

- MAŠA SURIĆ, BRANKO JALŽIĆ, DONAT PETRCIOLI: Potopljena siga – presenetljivi rezultati analiz vzorcev iz vzhodne oble Jadrana (Hrvaška). Br. 36/3, 2007, str. 389-396
- OGNJEN BONACCI & IVO ANDRIĆ: Sinking Karst Rivers Hydrology: Case of the river Lika and Gacka (Croatia) – Hidrologija ponornih rek Like in Gacke (Hrvaška). Br. 37/2-3, 2008, str. 185-196
- DALIBOR PAAR, MAGDALENA UJEVIĆ, DARKO BAKŠIĆ, DAMIR LACKOVIĆ, ANA ČOP, VIŠNJA RADOLIĆ: Physical and chemical research in Velebita pit (Croatia) – Fizikalno kemične raziskave v breznu Velebita (Hrvaška). Br. 37/2-3, 2008, str. 273-278

NAŠE JAME

glasilo Jamarske zveze Slovenije, Ljubljana, Slovenija

- MARKO PRŠINA: Znanstveno-strokovno srečanje raziskovalcev krasa Žumberka, Br. 47, 2008, str. 186-187

SPELEOFÓRUM

2008, godišnjak br. 27, Česká speleologická společnost, Brno, Češka

- AUDI MUREK, TÁSLER RADKO, BREVER CARIAS CHARLES: Tepui 2007 – Systeme de la Araña, str. 44-49.
- ŠMIDA BRANISLAV, BREVER CARIAS CHARLES, MAYGORAL FEDERICO, VLČEK LUKÁS, AUBRECHT ROMAN, LÁNCZOS TOMÁS ET AL.: Speleoexpedicia TEPUI 2007 (stalové hory Chimantá a Roraima, Venezuela), str. 49-57. (U ekspediciji su sudjelovali naši Mladen Kuhta i Robert Dado)

JASKINIE

Ul. Ehrenberga 36a, 31-309 Kraków, Poljska

- Trzeci tysiąc w Chorwacji (prema Subterranea Croatica 9). Br. 2 (51), 2008., str. 4.
- Wenezuela (prema Speleoforum 27). Br. 2 (51), 2008., str. 4.

SPELUNCA

Fédération française de spéléologie, Lyon, Francuska

- PAUL COURBON: Le coin des grands. Br.108, 2007, str. 4-5.
- PH. D. (PHILIPPE DROUIN): Europe, Croatie, »Lukina jama – Trojama«, Br. 112, 2008, str. 6.

SPELEOLOGIA

Società Speleologica Italiana, Italija

- LELO PAVANELLO: Interventi del soccorso speleologico nell'anno 2007. Br. 58, 2008., str. 68-71.
- GIOVANNI BADINO: Il lato buono degli incidenti. Br. 58, 2008., str. 72-74.

GROTTE

Gruppo Speleologico Piemontese CAI-UGET, Torino, Italija

- *: Campo estivo a Piaggia Bella – il diario. Br. 148, 2007, str. 15-16.
- ALBERTO UBERTINO: Piaggia Bella: 8 Agosto 2007. Br. 148, 2007, str. 47-49.
- IVAN GLAVAS: La storiaccia di Piaggia Bella... dal mio punto di vista. Br. 148, 2007, str. 50-51.
- UBE LOVERA: A margine. Br. 148, 2007, str. 51-52.
- *: Incidente a Piaggia Bella – cronaca. Br. 148, 2007, str. 53-57.
- GIOVANNI BADINO: Il lato buono degli incidenti. Br. 148, 2007, str. 62-64.

HÖHLE

Zeitschrift für Karst- und Höhlenkunde, Wien, Austrija

- WALTER KLAPPACHER: »Peter Hofmann: Wege in Istrien«. Br. 1-4/2008, str. 156-157.

ATLANTIS

Mitteilungen des Landesvereines für Höhlenkunde Salzburg, Schloss Hellbrun, Objekt 9, 5020 Salzburg

- WALTER KLAPPACHER: Wieder einmal in Kroatien – der Vereinsausflug 2007 (06-16.6.07). Ausgabe 3-4 / 2008, str. 34-37

SVJETLO RIJEČI

vjera, društvo, kultura; Franjevačka provincija Bosna Srebrena, 71000 Sarajevo, Zagrebačka 18, BiH

- IVO LUČIĆ: Moj dom - Čovječja ribica (Ja sam vaša, zar me ne poznajete). God. XXVI, br. 298 za siječanj 2008, str. 40-41 (Čovječja ribica na stecku u Boljunima u BiH iz 1477.)

Internet

Hrvatski speleološki poslužitelj – ogledalo rezultata speleološke djelatnosti u Hrvatskoj

Hrvatski speleološki poslužitelj (*www.speleologija.hr*) koji je dostupan na Internetu već 12 godina, uz brojne doprinose pojedinaca i speleoloških odsjeka i udruga, postao relevantan izvor objektivnih podataka o rezultatima istraživanja značajnih speleoloških objekata u Hrvatskoj, kao i o speleološkoj djelatnosti i edukaciji. Ovdje ću iznijeti pregled na njemu dostupnih sadržaja, koji se i dalje nadopunjavaju i proširuju, a čiji je broj već toliko narastao da ih nije moguće sve obuhvatiti ovim kratkim prikazom.

Aktualna speleološka istraživanja i aktivnosti u Hrvatskoj i svijetu

Popisani su svi speleološki odsjeci i udruge koje djeluju u Hrvatskoj uz kontakte i poveznice s njihovim web stranicama, te najdublji i najdulji speleološki objekti u Hrvatskoj, uz statistički pregled tih istraživanja i raspodjelu špilja i jama po dubini, duljini i području.

Tu su i novosti s aktualnih istraživanja velikih speleoloških objekata, te ekspedicija i speleoloških logora organiziranih u Hrvatskoj i svijetu, zatim najave skupova, seminara, speleoloških škola, prikazi njihovih rezultata i najava značajnih događanja ili istraživanja zanimljivih speleološkim krugovima.

Leksikon špilja i jama u Hrvatskoj

Glavni su cilj naše aktivnosti speleološka istraživanja, a njihovi se rezultati mogu ogledati kroz prikaze najvećih speleoloških objekata, koji su zapaženi u svijetu. U Leksikonu špilja i jama u Hrvatskoj trenutno se nalazi iscrpan prikaz dvadeset značajnih špilja i jama uz topografske nacрте, prikaz stručnih i znanstvenih rezultata istraživanja, fotodokumentaciju, povijest istraživanja i popise svih sudionika. Leksikon se i dalje popunjava te je uz suradnju s istraživačima

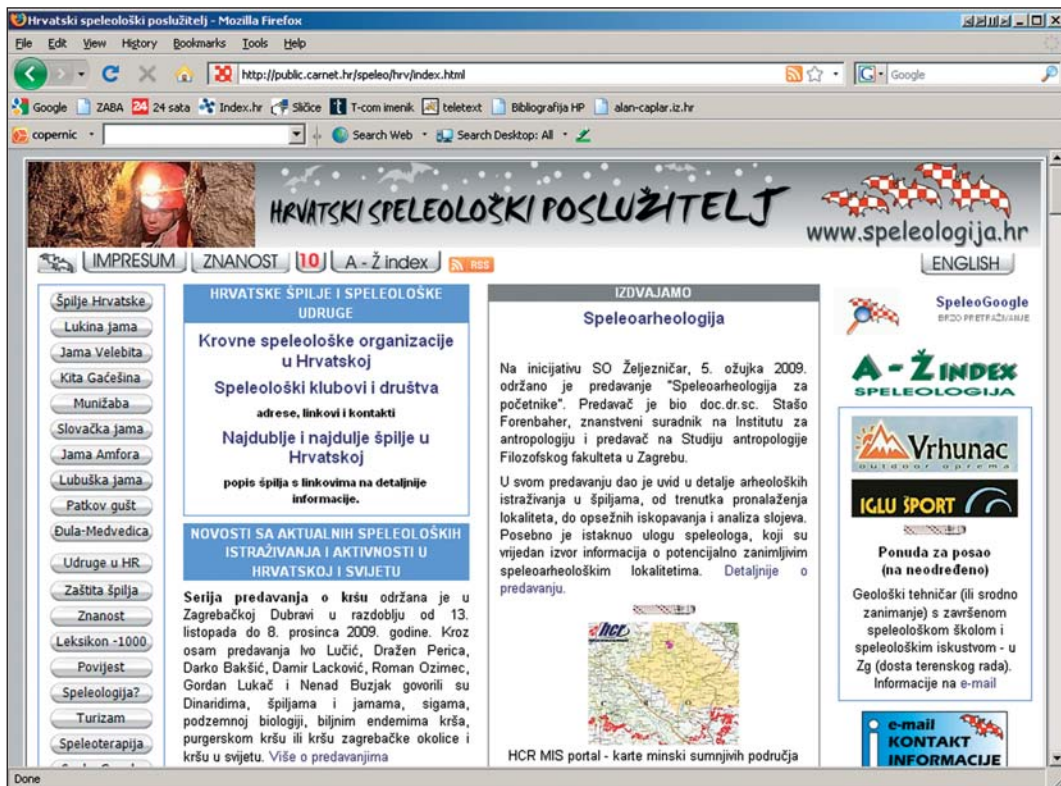
konačan cilj napraviti prikaz svih 53 jama dubljih od 250 m i 52 špilje dulje od 1000 m. Kriteriji postavljeni za prikaze u leksikonu visoki su i uključuju fotografije i topografske nacрте u većoj rezoluciji.

Popis najugroženijih krških fenomena u Hrvatskoj

Zaštita špilja i jama jedan je od važnih ciljeva speleološke djelatnosti. Najugroženiji krški fenomeni popisani su da se istakne potreba dodatnih napora nadležnih ustanova za rad na njihovoj zaštiti i saniranju onečišćenja, te da se puno više radi na preventivi i edukaciji. Višegodišnjim uvidom u stanje na terenu speleolozi su pronašli veći broj ugroženih špilja i jama, od čega ih je najviše ugroženo otpadom, koji se namjerno baca u njih, zagađenim vodama i geotehničkim zahvatima u okolišu. Premda su svi speleološki objekti zaštićeni zakonom, ovim popisom želimo istaknuti neke posebno značajne objekte, da bi kroz njih istaknuli potrebu sustavnog rada na zaštiti svih krških fenomena u Hrvatskoj.

Znanstvena i stručna istraživanja u špiljama i kršu

Sastavljen je pregled stručnih i znanstvenih istraživanja koja su neposredno vezana ili temeljena na speleološkoj djelatnosti, i izneseni podaci o značajnim istraživačima koji su obilježili istraživanja vezana uz to područje. Izneseni su osnovni podaci ili poveznice s originalnim znanstvenim radovima vezanim uz geologiju, geomorfologiju, speleogenezu, fizikalno-kemijska svojstva, hidrologiju i hidrogeologiju, arheologiju i paleontologiju te biologiju špilja. Iznesen je i pregled svih hrvatskih speleoloških časopisa, te znanstvenih radova koji su vezani uz hrvatski krš, speleološki rječnik, te poveznice sa stručnim i znanstvenim sadržajima u svijetu. Tu su i oba-

vijesti o aktualnim stručnim i znanstvenim skupovima te prikazi njihovih rezultata.

Edukativni i popularni sadržaji

Od edukativnih sadržaja usmjerenih prema širem krugu ljudi možemo izdvojiti knjige »Sige« i slikovnicu »Kapljica i kamen« autora Damira Lackovića. Tu su i kratki prikazi pojedinih pojmova, poput pojašnjenja što je speleologija i važnijih pojmova u speleologiji, te prikazi raznih tema vezanih uz špilje, poput speleoterapije, podaci o šišmišima itd. Već prije navedene iscrpne prikaze značajnih objekata u Leksikonu špilja i jama u Hrvatskoj također možemo smatrati sadržajima namijenjenim i promociji rezultata speleoloških istraživanja.

Povijest speleoloških istraživanja

U Malom biografskom leksikonu hrvatskih speleologa koji su se spustili u jame dublje od 1000 m autora Vlade Božića, pregledno su izneseni speleološki objekti i speleološki životopisi

ljudi koji su bili dublje od 1000 m. Tu su i radne verzije publikacija Vlade Božića o 50 godina speleološkog školovanja, s pregledom speleoloških škola i seminara od 1956. godine do danas, te Literatura o djelatnosti speleoloških udruga u Hrvatskoj.

Speleološka edukacija

Prikazana je speleološka edukacija koja se provodi u Komisiji za speleologiju HPS-a, uz popis svih speleologa i instruktora speleologije, programe školovanja, ispitna pitanja, korisne materijale vezane uz izradu topografskih nacрта, te niz instruktorskih radova kojima su obrađene pojedine teme bitne za speleološku djelatnost: I. Čukušić: Speleoronjenje, A. Barišić: Bivakiranje u podzemlju, S. Hudec: Proračun sila za Tirolske prečnice, F. Filipović: Komunikacija u speleološkim objektima, D. Basara: Sistemi kolotura, I. Jelinić: Speleološke ekspedicije, D. Paar: Speleoznanstvena baza podataka itd.

Dalibor Paar